"प्रतिज्ञां मम राजेन्द्र ! निर्वर्त्तयितुमर्हसि ।
पुत्त्रयोरुभयोरेव प्रीतिं त्वमुपलप्स्यसे ॥")
सत्पर्य्यायः । मुत् २ प्रमदः ३ हर्षः ४ प्रमोदः ५ आमोदः ६ सम्मदः ७ आनन्दथुः ८ आनन्दः ९ शर्म्म १० सातम् ११ सुखम् १२ । इत्यमरः । १ । ४ । २४ ॥ केचित्तु । मुदादिकं प्रीतौ । आनन्दथ्वादिपञ्चकं सुखे इत्याहुः इति भरतः ॥ इष्टदर्शनजन्यं सुखम् । इति मोक्षधर्म्मे नीलकण्ठः ॥ कामपत्नी । इति मेदिनी । ते, ३४ ॥ सा पुरा अनङ्गवती वेश्या आसीत् विभूतिद्वादशीव्रतं कृत्वा रत्याः सपत्नी जाता । यथा,—
"वेश्यानङ्गवती नाम विभूतिद्वादशीव्रतम् ।
समाप्य माघमासस्य द्वादश्यां लवणाचलम् ॥
निवेदयन्ती गुरवे शय्याञ्चोपस्करान्विताम् ।
अलंकृत्य हृषीकेशं सौवर्णामरपादपम् ॥
सा चानङ्गवती वेश्या कामदेवस्य साम्प्रतम् ।
पत्नी सपत्नी संजाता रत्याः प्रीतिरिति श्रुता ॥"
इति मात्स्ये ८२ अध्यायः ॥
विष्कम्भादिषट्पर्य्यशतियोगान्तर्गत द्वितीययोगः । तत्र जातफलम् ।
"प्रसूतिकाले यदि प्रीतियोगो
नरो ह्यरोगः सुखवान् विनोदी ।
रत्नानुरक्तो विदुषां प्रपन्नः
संप्रार्थितो यच्छति वित्तमेव ॥"
इति कोष्ठीप्रदीपः ॥
प्रेम । इति मेदिनी । ते, ३४ ॥

प्रीतिजुषा, स्त्री, (प्रीतिं जुषते सेवते इति । जुष् सेवने + कः । टाप्) अनिरुद्धपत्नी । उषा । इति शब्दरत्नावली ॥ (प्रीतिभाजि, त्रि ॥)

प्रीतिदः, पुं, (प्रीतिं ददातीति । दा + "आतोऽनुपसर्गे कः ।" ३ । २ । ३ । इति कः ।) भण्डः । भाँड़ इति भाषा । तत्पर्य्यायः । वासन्तिकः २ केलिकिलः ३ वैहासिकः ४ विदूषकः ५ प्रहासी ६ । इति हेमचन्द्रः ॥ हर्षसुखप्रेमदातरि, त्रि ॥

प्रीतिदत्तं, क्ली, (प्रीत्या दत्तमिति ।) प्रीत्या दत्तवस्तु । यथा, मिताक्षरायाम् ।
"प्रीत्या दत्तन्तु यत् किञ्चित् श्वश्र्वा वा श्वशुरेण वा ।
पादवन्दनिकञ्चैव प्रीतिदत्तं तदुच्यते ॥"
भावे क्तप्रत्यये प्रीतिदानञ्च ॥

प्रीतिभोज्यं, त्रि, (प्रीत्या भोज्यम् ।) प्रीत्या भक्षणीयमन्नादि । यथा,—
"अन्नानि प्रीतिभोज्यानि आपद्भोज्यानि वा पुनः ।
न च संप्रीयसे राजन्न चैवापन्नता वयम् ॥"
इति महाभारते । ५ । ९१ । २५ ॥

प्रु, ङ सर्पणे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-आत्म०-सक०-अनिट् ।) रेफयुक्तः । ङ, प्रवते । इति दुर्गादासः ॥

प्रुष, उ दाहे । इति कविकल्पद्रुमः । (भ्वा०-पर०-सक०-सेट् । उदित्त्वात् क्त्वावेट् ।) उ, प्रोषित्वा प्रुष्ट्वा । दाह भस्मीकरणं । इति दुर्गादासः ॥

प्रुष, श सेके । पूर्त्तौ । स्नेहे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (क्र्या०-पर०-सेके पूर्त्तौ च सक०-स्नेहे अक०-सेट् ।) श, प्रुष्णाति पुप्रोष । सेकस्थाने मोचनमिति धातुप्रदीपभट्टमल्लौ । इति दुर्गादासः ॥

प्रुष्टः, त्रि, (प्रुष् दाहे + क्तः ।) दग्धः । इत्यमरः । ३।१।६६ ॥ (यथा, राजतरङ्गिण्याम् ।६।१४४ ।
"सा याग्न्यज्वलने राजललना पीतसर्पिषि ।
पूर्णाहुत्या समं साध्वी जुहाव सहसा तनुम् ।
उपर्य्यस्या गिरस्तासोः प्रुष्टाः कुसुमवृष्टयः ॥")

प्रुष्वः, पुं, (प्रुष्णाति स्निह्यति पिपर्त्ति वेति । प्रुष् + "अशूप्रुषिलटिकणिखटिविशिभ्यः क्वन् ।" उणा० १ । १५१ । इति क्वन् टाप् ।) ऋतुः । (प्रोषति दहतीति ।) दिवाकरः । इति सिद्धान्तकौमुद्यामुणादिवृत्तिः ॥

प्रुष्वा, स्त्री, (प्रुष्णाति सिञ्चतीति । प्रुष् + "अशूप्रुषिलटिकणिखटिविशिभ्यः क्वन् ।" उणा० १ । १५१ । इति क्वन् । टाप् ।) जलबिन्दुः । इति सिद्धान्तकौमुद्यामुणादिवृत्तिः ॥ (यथा, शतपथब्राह्मणे ।५।३।४।१६ । "अथ प्रुष्वा गृह्णाति ॥")

प्रेक्षणं, क्ली, (प्रेक्षते पश्यत्यनेनेति । प्र + ईक्ष + करणे ल्युट् ।) चक्षुः । इति शब्दरत्नावली ॥ (भावे ल्युट् ।) दर्शनम् । यथा, रसमञ्जरी ।
"सञ्चारो रतिमन्दिरावधि पदन्यासावधि प्रेक्षणम् ॥"

प्रेक्षणकूटः, पुं, (प्रेक्षणस्य कूटः ।) चक्षुर्गोलकः । यथा, पाण्डुरोगपूर्व्वरूपे माधवकरः ।
"त्वक्स्फोटनष्ठीवनगात्रसाद-
मृद्भक्षणप्रेक्षणकूटशोथाः ॥"

प्रेक्षा, स्त्री (प्रकर्षेण ईक्षते ययेति । प्र + ईक्ष + "गुरोश्च हलः ।" ३ । ३ । १०३ । इति अः । टाप् ।) प्रज्ञा । (यथा, महाभारते ।३।१३६।७।
"सा तस्मै सर्व्वमाचष्ट यवक्रीभाषितं शुभा ।
प्रत्युक्तञ्च यवक्रीतं प्रेक्षापूर्व्वं तथात्मना ॥")
नृत्येक्षणम् । इत्यमरः । ३ । ३ । २२३ ॥ (यथा, मनौ । ९ । ८४ ।
"प्रतिषिद्धापि चेद्या तु मद्यमभ्युदयेष्वपि ।
प्रेक्षासमाजं गच्छेद्वा सा दण्ड्या कृष्णलानि षट् ॥"
प्र + ईक्ष् + भावे अः । टाप् ।) ईक्षणम् । इति भरतः ॥ (यथा, भागवते । ३ । १६ । ७ ।
"यत्सेवया चरणपद्मपवित्ररेणुं
सद्यःक्षताखिलमलं प्रतिलब्धशीलम् ।
न श्रीर्विरक्तमपि मां विजहाति यस्याः
प्रेक्षालवार्थमितरे नियमान् वहन्ति ॥")
शाखा । इति शब्दरत्नावली ॥ (शोभा । यथा, भागवते । ३ । ८ । २५ ।
"प्रेक्षां क्षिपन्तं हरितोपलाद्रेः
सन्ध्याभ्रनीवेरुरुरुक्ममूर्द्ध्नः ।
रत्नोदधारौषधिसौमनस्य-
वनस्रजो वेणुभुजाङ्घ्रिपाङ्घ्रेः ॥"
"हरितोपलाद्रेर्मरकतशिलामयपर्व्वतस्य प्रेक्षां शोभां क्षिपन्तं स्वलावण्यातिशयेन तिरस्कुर्व्वन्तम् ॥" इति तट्टीकायां स्वामी ॥)

प्रेङ्खन [तु] त्रि, (प्र + इखि गतौ + शृङ ।) चलनविशिष्टः । संसक्तिविशिष्टः । यथा,—
"व्याकोषेन्दीवरखटकास्रस्तपाणिप्रेङ्ख-
प्रेङ्खन्नखांशुच्छटसंवलितोऽम्बिकायाः ॥"
इत्याद्यमरुशतके । १ ॥

प्रेङ्खा, स्त्री, (प्रेङ्खते गच्छतीऽनयेति । प्र + इखि गतौ + करणे घञ् । टाप् ।) दोला । इत्यमरः । २ । ८ । ५३ ॥ (यथा, सुश्रुते चिकित्सितस्थाने २४ अध्याये । "नातियोगयुक्तामाघ्नप्रेङ्खादन्यत्वत्तरेणाभियायात् ॥"*।) पर्य्यटनम् । अश्वगतिः । संवेशनान्तरम् । इति मेदिनी । खे, ३ ॥ नृत्यम् । इति धरणिः ॥

प्रेङ्खितं, त्रि, (प्र + इखि गतौ + क्तः ।) कम्पितम् । इत्यमरः । ३ । १ । ८७ ॥

प्रेङ्खोल, तु क चापल्ये । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (अदन्त चुरा०-पर०-अक०-सेट् ।) अन्तःस्थलतीयोपधः । अपिप्रेङ्खोलत् । चापलं चञ्चलीभावः । इति दुर्गादासः ॥

प्रेङ्खोलनं, क्ली, (प्रेङ्खोल्यते चञ्चतेऽनेनेति । प्रेङ्खोल + करणे ल्युट् ।) दोला । इति हेमचन्द्रः ॥ (भावे ल्युट् । कम्पनम् । यथा, सुश्रुते निदानस्थाने ८ अध्याये । "विरेचनप्रेङ्खोलनाजीर्णगर्भशातनप्रभृतिभिर्विशेषैर्बन्धनान्मुच्यते गर्भः फलमिव वृन्तबन्धनादभिघातविशेषैः ॥")

प्रेङ्खोलितं, त्रि, (प्रेङ्खोल + क्तः ।) दोलितम् । तत्पर्य्यायः । तरलितम् २ लुलितम् ३ प्रेङ्खितम् ४ धुतम् ५ चलितम् ६ कम्पितम् ७ धूतम् ८ वेल्लितम् ९ आन्दोलितम् १० । इति हेमचन्द्रः ॥

प्रेतः, पुं, (प्र + इ गतौ + क्तः ।) नरकस्थप्राणी । इत्यमरः ।३ । ३ ।५६ ॥ भूतभेदः । मृते, त्रि । इति मेदिनी । ते, ३७ ॥ (यथा, मनुः ।२।२४७।
"आचार्य्ये तु खलु प्रेते गुरुपुत्त्रे गुणान्विते ।
गुरुदारे सपिण्डे वा गुरुवत् वृत्तिमाचरेत् ॥")
वैदिकविधानेन और्द्ध्वदेहिकाभावात् विष्णुदेवाच्च बहुनरकभोगान्ते प्रेतशरीरं भवति । यथा,—
लोमश उवाच ।
"ततो बहुतिथे काले स राजा पञ्चतां गतः ।
वैदिकेन विधानेन न लेभे सौर्द्ध्वदेहिकम् ॥
विष्णुप्रद्वेषमार्गेण युगानां सप्तविंशतिम् ।
भुक्त्वा च यातनां याम्यां निस्तीर्णनरको नृपः ॥
समया गिरिराजस्य पिशाचोऽभूत्तदा महान् ॥"
तस्य रूपं यथा,—
"देवद्युतिरधीयानः शुश्राव करुणामयः ।
समागत्य ततस्तत्र तं पिशाचं ददर्श सः ॥
विकरालमुखं दीनं पिङ्गलनयनं भृशम् ।
ऊर्द्ध्वमूर्द्धजकर्णाङ्गं यमदूतमिवापरम् ॥
चलज्जिह्वञ्च लम्बोष्ठं दीर्घजङ्घाशिराकुलम् ।
दीर्घाङ्घ्रिं शुष्कतुण्डञ्च गर्त्ताक्षं शुष्कपञ्जरम् ॥"
इति पाद्मोत्तरखण्डे १६ अध्यायः ॥*॥